

Váradí Nagy Pál

Betűvetők a Kincses kocsmáiban

Hadd meséljek egy kicsit az utóbbi öt évről, amit Kolozsváron töltöttem, és tollforgatóként benne voltam a helyi irodalmi pörgésben – furcsa volna erről *írnom* ahelyett, hogy *meséljek*. Aktuális is most megfogalmaznom ezeket a sorokat, voltaképpen visszatekinteni, mert elhagyom lassan ezt a várost; de azért még mindig nem kívülről látom (már ha nem voltam én itt mindig is jelenlevő kívülálló). Ezért arra kérném az olvasót, hogy tartsa szem előtt, hogy ki beszél, hogy nem tudok, nem tudhatok, és nem is akarok mindenről tudni, ami itt zajlik, hogy járjon utána kikezddhetetlen igazságaimnak, ha módja van rá, ellenőrizze a felidézett dolgok részleteit, egyszerűen higgyen is nekem, meg ne is.

Amikor Kolozsvárra kerültem, 2004-ben, hirtelen két irodalmi körbe csöppenhettem bele többé-kevésbé; ezeknek csak egyike zajlott kocsmában. Akkoriban a Bretter György Irodalmi Kör üléseit a *Bulgakov* kávézó pincéjében tartották, szomban szinte minden hétfő este – hirdette a sajtó, plakátolták, nem lehetett nem észrevenni. Az akkori Bretteren többnyire sörrel-cigifüsttel átítatott emberkék, hol nívósabban (Szócs Géza vendégként, Bréda Ferenc, Karácsonyi Zsolt stb.), hol mosdatlanabban, vagy egyenesen bunkó módon (itt nem mondok neveket) osztották az aktuális témát – amit a meghívott, általában egy szárnyát bontogató ifjú titán (vagy titánlány) versei, netán prózai szolgáltatottak. Előfordult persze, akkoriban még gyakrabban, hogy fiatal, mégis befutottabb szerző volt a meghívott, vagy legalábbis nem ragrimeket faragó fűzfapoéta. Már akkor mondogatták (és azóta is folyamatosan), hogy a Bretter színvonala hétről hétre egyre alacsonyabb és egyre kisebb iránta az érdeklődés. Mindenesetre tucatnyi, kéttucatnyi személy mindig összejött.

Első kolozsvári heteimben, még októberben felhívtak telefonon, hogy indul egy új irodalmi kör, a Károly, s nekem ott volna a helyem. Épp szakadt az eső, mintha dézsából, bőrig is áztunk páran, mire az első ülésre, egy öreg bérházbeli, hangulatos lakás könyvtárszobájába összegyűltünk. Forró teával vártak. Itt ismerem meg többek között Visky Zsoltot és Horváth Előd Benjámint, Benjit, akivel – amennyire azt különbözőségünk engedte – összebarátkoztam/tunk. Habár nem kocsmái volt ez az irodalmi tevékenység, mégis fontos említenem, mert első-sorban olyanok ültünk a Károlyon össze, akik magunk akartunk irodalommal foglalkozni – nem egyetemen, s nem is duhajkodva, hanem a magunk módján. A körnek nevet adó Mrožek-drámát Visky András dramaturggal közösen elemez-

tük még a legelején, de aztán saját írásaink megvitatása mellett hallgattunk zenét, tartottunk felolvasómaratont Esterházyból, Brodszkijból, Petriből, „játszottunk” kreatív írást – többek között Selyem Zsuzsa jött el az irodalmi szakma részéről –, és talán legemlékezetesebb vendégünk Toshio Yoshizumi grafikus volt, akivel a haikuról általában és egy haikukötet illusztrációja közbeni tapasztalatairól beszélgettünk egy tavaszi vagy inkább nyári napsütéses délutánon, egy kertben.

A marosvásárhelyiekről (elsősorban a Látó köre, KAF, Vida Gábor, Szabó Róbert Csaba, az akkor még működő A7 köre) azt mondják, hogy a kolozsvári brancs (itt elsősorban az Előretolt Helyőrség élő kövületeit és csatlósait kell érteni) legerősebb konkurensei (pályázati pénzek stb.), de persze voltak emberek, akik mindkét csapatban futottak. Mindenesetre tény, hogy vásárhelyi (vagy más) mezben írókat nem nagyon hívtak Kolozsvárra – „maguktól” vagy az egyetem meghívására jöttek: ahogyan a váradiakat is (a Várad folyóirat körét, akik részben ugyanazok, mint a rendkívül színvonalas Törzsasztal szervezői) többnyire a nem kolozsváriakat Balázs Imre József, illetve az *Erdélyi Terasz* fogadta. Ha tehát a marosvásárhelyiek látogattak a Kincsesbe, akkor jobbra a Szamos parti *Tranzit Házban*, az emeleti kávézóban találtak otthont a rendezvényeiknek, vagy a bölcsészkar kicsempézett, egykori kápolnájában. Ilyenkor a helyi brancs nagy ívben és elvből elkerülte ezeket a helyszíneket. Ezek a (főleg) tranzitbeli események csendes (nem lapos) felolvasóestek, kulturált beszélgetések, moderált viták voltak, érdeklődőkkel, nem csak ismerősökkel. Különben a *Tranzit Ház* valóban tranzitállomásként működött, több multikulturális eseménynek, filmezésnek, színdaraboknak adott otthont a maga szerény körülményei között (itt adták elő a *Károlyt* a magyar társulat színészei; amikor az irodalmi körünk már hónapok óta működött). A számos, többnyelvű irodalmi rendezvény közül jómagam arra emlékszem legtisztábban, amikor Franz Hodjak olvasott fel. Pár hete jártam arra, kíváncsiságból, az épület felújítás miatt zárva volt.

Részben, mert cserélődni kezdtek az emberek, részben, mert a megmaradók is változtunk, 2006-ra döcögni kezdett a Károly, ezért Benjivel ketten azon kezdtük törni a fejünket, hogy kellene valami újat csinálnunk. Ezek a fejtorések az akkor nemrég nyílt *Krajczárban* vagy a művészkocsmaként számon tartott *Insomniában* tea, sör vagy sörök mellett – mikor mit engedett meg a zsebünk – sokszor zárásig zajlottak. Nem otthon, egyfelől a hangulat miatt, másfelől meg mert mind a ketten elég ramaty helyeken laktunk, zsúfolt albérlet stb. A *Krajczárban* gyakori arcok voltak az itteni Karaván zenészei, eleinte még koncertezgettek párszor; befutott(abb) verseket zenésítettek volt meg nagyjából az ismertebb Fűszál együttes stílusában – tehát volt hangulata a helynek (a fényképeik a mai napig kint vannak a falakon). Ültünk, beszélgettünk, vitattuk a semmit, amikor Benji hirtelen, kajla mosollyal elővette a *tankönyvet*, Parti Nagy Lajos *Grafitneszét*, és morfondírozni kezdtünk rajta. Parti Nagy különben többször is előkerült még, *A fagyott kutya lába* vagy *A hullámozó Balaton* mentén, és emlegettük a partinagyitisz gyermekbetegséget, ami a *tankönyvíró* stílusába való önkéntelen beragadást jelentette. Érdemes itt megjegyezni, hogy ha Parti Nagy és KAF költészetét nagyvonalúan egy hagyományba soroljuk, akkor érthető, hogy a Bulga köré tömörülő kolozsvári brancs mennyire külön állt már akkor a maga erőltetett pajzanságával,

harsányságával, keresztapáskodásával – hogy hová nem akartunk tartozni. Attól Villont még szerettük. Rajzoltuk a metrumokat és írtuk a négykezeseket – esték teltek el az egymás soraira válaszolásokkal. Távlabbi asztaltársaságokból át-átköszönt egy-egy ismerős, esetleg tollforgató kolléga, de olyankor *mi* szültük az irodalmat, nem hagytuk magunk zavarni. KAF-ot mi különben kerültük, mert akkoriban minden létező tantárgyversenyen tétel volt valamelyik verse, és megelégtünk. Adtuk egymásnak a házi feladatokat, és következő alkalommal meghánytuk-vetettük az elkészült darabokat. Meg persze eljártunk színházba, felolvasásokra, ahova csak tudtunk, és lassan született megfele a Másnapos Irodalmi Kör ötlete.

Közben főleg Karácsonyi Zsolt, azaz *Kara* is megérezhette, hogy változnak az igények, és (habár többen indították) voltaképpen ő és Bréda Ferenc vezették a nagyjából egy évig, 2007 tavaszáig működő nyilvános műhelyt, a *Kolozsvári Literátor Klubot*, a KLK-t. A Bulgakov tetőterében három összetolt asztalnál ültünk össze otthon elkészült írásainkkal, felolvastuk és megvitattuk azokat, nemegyszer magasabb szinten, mint amit egyetemi évfolyamtársaim produkálni tudtak. A műhely nyitott volt, és havonta egyszer legalább felbukkant egy-egy felezőnyolcas Petőfi-, Reményik-, netalán Wass Albert-reinkarnáció, akiken nagyon jókat lehetett szórakozni. Brédát itt ismertem meg jobban – hogy milyen együttműködéssel kell szorozni a véleményét, hogy az nagyon is értelmes legyen. Pátosz nélkül: megszerettem Brédát. Egyszer-egyszer Király László, illetve bölcsészkar tanárok is benéztek, és lassan látogatottabb lett a liberálisabb KLK, mint a kötelezően-fárasztóan szívatós Bretter – ki tudja, vannak pletykák, mindenesetre tény, hogy akkor hirtelen maradtak abba a gyűlések, és nem lehetett többet a KLK-ról hallani. Bár voltak tervek (antológia kiadása stb.), ezek füstbe mentek, és elmondható, hogy a KLK, Kara és Bréda nem tudta felvállalni a változó idők kívánta szerepet, amelyet végül is Balázs Imre József (BIJ) tölt be a KLK végétől fogva a mai napig.

Bréda mostanában román nyelvű köröket szervez és látogat – az *Insomniában* például, Szántai János mellett. És, aki eddig azt várta volna, hogy a kocsmában születő román irodalmat (vagy netalán a szászt) is bemutatom, annak most sajnos csalódnia kell. A magyart ismerem csupán, úgy-ahogy, a románoké egy teljesen másik világ, amelyet nyelvileg csak értek, de nem érzek – ezért nem is ástam bele magam, habár Bréda korhol érte mindig. Bréda az, akivel órákig osztottuk egyszer az *Insomniában* a mitológia és a Terminator szoros viszonyát, és hogy a sznobok és kultúrmókusok nem fogják fel, amit Borges is megírt a kortárs nagytörténetekről. És kuncogtuk, hogy milyen készséggel fogyasztják a számunkra nézhetetlen művészfilmeket. Úgy tűnik, főhadiszállása végleg áttevődött az *Insomniába*, a Bulgakovban vagy másutt alig látni. Legutóbbi kötetét, a *Lali lakomáit* is a bárányokat hágó disznókkal festett falú *Insomniában* mutatta be. Bréda mellett a tudomásom szerint irodalmilag mostanra inaktív Barbi az, akit még futólag említenék – azaz Márkus Barbarossa Jánost, akit minden igyekezete (szinte jelmezszerű megjelenés, kiselőadási felszólalások, több pecsétgyűrű, csontszerű szemüvegeret, kopasz fej, és persze a rőt szakáll) ellenére sem tudunk mi, fiatalok a legkevésbé sem komolyan venni. Kettejükkel lehet hajnalig

átbulizni akár a hétköznapi éjszakáit is, persze mindenféle irodalmi előzmény nélkül. Brédától táncos-bulizós pincékben, a parketten csápoló „avatatlanokat” a pultról figyelve lehet mindenféle sztorikat hallani, afféle alulnézeti kultúr- és irodalomtörténetet, a ma Kolozsváron élő alkotóemberekről, amiket persze meg kell alaposan hámozni. Ahogyan azt is, amit nevezhetnénk Bréda alternatív kánonjának, ami a misztikushoz, titkos társaságokhoz, egyáltalán „a titokhoz” hivatott vezetni az embert – már akit.

Formálisan a Krajczárban alapítottuk meg Horváth Előd Benjámin, László Szabolcs és jómagam a Másnapos Irodalmi Kört 2006 októberében, és mert a Krajczárhoz nem kapcsolódott irodalmi hagyomány, nyugodtan üldögéltünk az emeleten. A Bretter-kör azt hitte, botrányt akarunk, amikor bemutakoztunk a nagyközönségnek (rengeteg rosszindulatot, mosdatlan megjegyzéseket, burkolt fenyegetéseket, keresztapáskodást kaptam a nyakamra, amikor kézbe vettem kicsit a környezetem irodalmát egy-egy pamflettel, kritikával), pedig hát nem botrányt akartunk, hanem a magunk választotta elődeinkkel *létezni*. Balázs Imre József szerint azokkal egyetemben, akik jelenleg a Másnapos Oldal honlap köré tömörülnek, főleg a régi károlyosok (Visky Zsoltot emelném most ki), de újonnan érkezettek is (Láng Orsolya elsősorban), hosszútávutók vagyunk, nem titánszerű botrányhősök, hiba tőlünk a polgárpukkasztást elvárni. De rólunk ne többet, mert voltaképpen csak a világhálón létezők, kocsmákban csak fogyasztóként – egy-egy felolvasáson legfeljebb, mint egyéni írók, nem mint *másnaposok*.

Tulajdonképpen nem titok, hogy Márkus B. J.-vel ketten, de inkább Bréda kért meg 2008 őszén, hogy vegyem át a mélyrepülő Bretter elnökségét – nem vállaltam el, elvi okokból: a Bretter hagyományához nem kívántam csatlakozni. Meg persze az is közrejátszott, hogy nekem úgy tűnt, János inkább, már bocsánat, marionettet keresne, mint értelmes embert; olyat, akik megszerveznék neki a heti irodalmi szórakozást, hogy „történjen valami”, mert unatkozik-forma. És valóban, hosszú ideje a legnagyobb szórakozást, szenzációt, rossz értelemben vett érdeklődést az a Bretter jelentette, amit egy (nem nevezem meg) ányelvész tartott vakbélkomolyan a magyar nyelv ősi, már-már transzcendens eredetéről. Jó alkalom volt ez a retrós szabogatásra azoknak, akik erre a régebbi időkben is igényt tartottak. De ahogy a Bretter egyre lejjebb csúszott, és nem tudott feladatahoz híven valódi tehetségeket felmutatni egyik oldalon – azok máshol kezdtek kimaradozni –, szakmabelieket a másik oldalon, ezek a rázósabb emberek is kimaradoztak, és gyakorlatilag elnéptelenedett a Bretter.

Újdonság február óta a Bretter esetében, hogy két hölgy – inkább leány – vezeti, Jancsó Noémi és Papp-Zakor Ilka, akik betiltották az alkohol- és dohányfogyasztást. Bréda, aki mindkettővel bőven él, ekkor maradt ki végérvényesen: pár körön láttam február óta, ezekre többnyire személyesen hívtam meg. Nagyjából március-ápriliséig úgy tűnt, sikerül felemelni a gépet, de állíthatom, hogy mostanra (május vége) szinte több a meghívott, mint az érdeklődő, a meghívottak ismerőseit is beleszámítva, és a szervezők részéről is az erély hiánya, a komolytalanság, pontatlanság tapasztalható. Többen is jeleztük, hogy az egész terhes hagyományt félre kellene tenni, mert nem a mienk, a több mint

tíz éve kitalált forma (felolvasás–vitaindító–vita) sem állja ma meg a helyét, és egyáltalán, ki az a Bretter György? Értsd: a mai fiatalok, a kortársaim számára. A Bulgakovban, hogy a helyszínnél maradjunk, sokkal nagyobb érdeklődés mutatkozik egyfelől a régiek iránt – az évzáró irodalmi fesztiválokat, helyőrség-jubileumokat aránylag sokan látogatják –, másfelől az egyéb műfajok iránt. Telt háza van a stand-up comedynek, illetve szövegei művességével Murányi Tóni és zenekara fellépései tartoznak az irodalomhoz. Murányiék magasán a legtöbb embert vonzzák a Bulgában szervezett rendezvények közül, és úgy fest, abszolút sikert aratnak dalaikkal, illetve fellépéseik stílusával. Ha úgy tetszik, parodisztikus gesztusaik jellegével idézik a helyőrség vonalát, de ilyesmin csak számítógép előtt gubbasztva, billentyűket nyomkodva jár az eszem, a helyszínen velük bulizok.

A KLK két éve való megszűnése és az, hogy a végét járó Bretter – elenyésző kivétellel – képtelen megmozgatni vagy észrevenni a most induló tehetséges szerzőket (vitaindítóként ennek magam is tanúja voltam a lehető legközelebről), azok nem érzik úgy, hogy ott volna a helyük, szerintem egyértelműen mutatja, hogy megváltoztak az igények. Talán ezekre az új elvárásokra válasz Balázs Imre József nagy sikerű kreatívírás-műhelye, a Korunk Akadémián belül, amely most zárja második évadját – nem kocsmaiak, jobbára a Korunk szerkesztőségében gyülekeznek, de párszor megfordultak ők is kávézóban. Tavaly ilyenkor a Tranzit Házban telt házaz évadzárót és elismerő arcomat, tömött közönséget láthatott, aki ott volt. Részben ebből az „évfolyamból”, és részben az előbb a Károly, majd a Másnapos köré tömörülő szerzőkből (persze a csoportok alaposan átfedik egymást) állt össze 2008 novemberére *A meghajlás művészete* fiatal szerzőket összefogó antológia, amelyben, ha mondhatom így, Bálint Tamás az az értékes kivétel, aki még korábban, a Bulgakov neveltjeként futott pályát. Elindult a *Meghajlás* a Tranzit Házból, és járt gyergyói kocsmában, nagyenyedi könyvtárban, udvarhelyi vendéglőben, váradi szerkesztőségben – kötetbemutatón, és az utóbbi évek legnagyobb sajtóvisszhangját keltette, amennyire ezt megfigyelhettem. Dicsérje Brédát, hogy bár ő a legidősebb azok közül, akik a Bulgakovban irodalmat szerveztek, ő a legnyitottabb is, közülük egyedül ő volt kíváncsi arra, hogy mi történik más háza táján, a kötet tranzitbeli ősbemutatóján: hogy sok érdeklődőnek szék sem jutott, hogy Cseke Róbert és zenekara a kötet verseiből zenésített meg néhányat, és azok fűszerezték az estét.

Volt egy rövid életű, eléggé lepattant, esetleg épp ezért hangulatos kocsmá, a *Bástya*, amelynek irodalomtörténeti fontossága abban merül ki, hogy az első CSEK-re itt ült össze a társaság. Habár akkor még nem volt neve a Csütörtök Esti Körnek, és később a szervező Kolozsvári Magyar Diákszövetség irodája lett a helyszín, még a kocsmában körvonalazódott, ki lesz kicsoda a CSEK-en. Hogy volt átfedés itt is, ahhoz Jancsó Noémit és Visky Zsoltot említeném azok közül, akik a CSEK-en megjelentek és (már legalábbis helyileg) számon tartandó írásaik is vannak. Elsősorban nem kocsmá köré szerveződik, de magának törzshelyül a *Corvinust* de facto megjelölő irodalmi csoportosulás az Alteregő Csoport, akik – helyszínnel bírván – kötetbemutatókat, beszélgetéseket, verses estéket szerveznek Kolozsvár központjában.

Azt hiszem, kirajzolódik emlékeim közül, hogy „innen” nézve az én írásom alighanem az egyik utolsó, amelyik kocsmák köré szerveződő irodalomról mint élőről beszélhet, mert a hangsúlyok erősen eltolódtak az utóbbi pár évben, zanzásítva, az ivás felől a műhelymunka irányába. Úgy sejtem, és most nem keresek okokat, hogy még pár évig legalább BIJ lesz az, aki szervezeten maga köré fogja tudni gyűjteni a fiatalokat, és a kocsmá (kávézó), köztük jelesen a Bulgakov, elveszíti azt a szervező szerepét, amivel a kincses városban az elmúlt pár évben bírt. Vagy lehet, hogy csak jómagam, a jelenlevő kívülálló látom így?

Kolozsvár, 2009 májusa